

POVERTY, CHALLENGES IN 21ST CENTURY,

Tamar Kekenadze

RESUME

Article reflects on the issue of Poverty and its challenges in the 21st century. In her work, author defines the concept of the poverty, why it is important to address this phenomenon, how poverty is defined in today's reality and what are they key characteristics to adequately measure poverty. The work also describes challenges and current state of poverty in Georgia as well as in the world.

Key words: poverty, consumption, economic growth, income;

საკვანძო სიტყვები: სიღარიბე, მოხმარება, ეკონომიკური ზრდა, შემოსავალი;

ფართო მიდგომით, კეთილდღეობა ეს არის პიროვნების შესაძლებლობა იფუნქციონიროს საზოგადოებაში. ღარიბი ადამიანი მოკლებულია ამ შესაძლებლობას, მას არ აქვს შემოსავალი, ან/და განათლება, კარგი ჯანმრთელობა, და ვერ სარგებლობს პოლიტიკური თავისუფლებებით (ამარტია სენ 1987).

არსებობს ოთხი მიზეზი თუ რატომ უნდა გავზომოთ სიღარიბე: 1. იმისთვის რომ ღარიბები და მათი პრობლემები იყოს მუდმივად პოლიტიკური დღისწესრიგის ნაწილი. თუ არ გვზომვთ სიღარიბეს, მათი პრობლემები მარტივად მიეცემა დავიწყებას. 2. უნდა შეგვეძლოს ღარიბი ადამიანის იდენტიფიცირება, რათა სწორად მოვახდინოთ სიღარიბის აღმოფხვრისთვის საჭირო მიზნობრივი მექანიზმების შემუშავება. 3. შევძლოთ შესაბამისი პროექტების და პოლიტიკის დოკუმენტების შესრულების შეფასება და მონიტორინგი. 4. შევაფასოთ იმ ინსტიტუციების მუშაობის ეფექტიანობა, რომლებიც პასუხისმგებლები არიან სიღარიბის აღმოფხვრაზე.

სიღარიბის მონეტარული საზომის გამოთვლისას, არსებობს არჩევანი კეთილდღეობის ინდიკატორად აღებულ იქნას ან შემოსავალი ან მოხმარება. ანალიტიკოსების უმრავლესობა თვლის, რომ მოხმარება უკეთესი ინდიკატორი იქნება შემდეგი გარემოებების გამო: მოხმარება უფრო უკეთესი ინდიკატორია შედეგის თავსაზრისით ვიდრე შემოსავალი, მოხმარების გაზომვა უკეთ შეიძლება, რადგან არაფორმალური სექტორების არსებობისას შემოსავლის შემოღინება არასტაბილური და ქაოტურია, მოხმარება უკეთ ასახავს როგორ იკმაყოფილებს ადამიანი ძირითად საჭიროებებს.

სიღარიბე ასოცირდება არა მხოლოდ არასაკმარის შემოსავალთან ან მოხმარებასთან, არამედ ასევე

ჯანმრთელობის, განათლების, კვების უკმარისობის პრობლემებთან, სოციალური ურთიერთობების დეფიციტთან და აშ. ზოგიერთ შემთხვევაში შესაძლებელია მონეტარული განზომილებისთვის შექმნილი მექანიზმების გამოყენება, როდესაც ვსაუბრობთ არამონეტარულ სიღარიბის შემადგენელ ნაწილებზე. თუმცა ეს ორი უნდა იყოს თანაზომადი შედეგის თვალსაზრისით. მას შემდეგ რაც განისაზღვრება საერთო შემოსავალი, მოხმარება ან არა-მონეტარული ზომები ინდივიდუალურ თუ ოჯახობის დონეზე, შემდეგი ნაბიჯია განისაზღვროს სიღარიბის ზღვარი. სიღარიბის დონე ეს არის მკაფიო გამყოფი რაც აცალკევებს ღარიბს არა-ღარიბისგან. სიღარიბის დონეები შეიძლება იყოს მონეტარული (მოხმარების შესაბამისი დონე) ან არ-მონეტარული (მაგალითად წერაკითხვის დონე).

სიღარიბის დონის განსაზღვრის ორი მთავარი გზა არსებობს: 1. ფართობითი ან აბსოლუტური: ფარდობით სიღარიბის ზღვარი-განისაზღვრება ქვეყანაში შემოსავლისა და მოხმარების საერთო განაწილებაზე; მაგალითად, სიღარიბის ზღვარი შეიძლება შეიქმნას ქვეყნის საშუალო შემოსავლის ან მოხმარების 50 პროცენტზე. 2. აბსოლუტური სიღარიბე, რომელსაც აგრეთვე უწოდებენ უკიდურეს სიღარიბეს განისაზღვრება, როგორც მდგომარეობა, რომლის პირობებში ინდივიდს, ინდივიდთა ჯგუფს ან შინამეურნეობას თავისი შემოსავლით არ შეუძლიათ დაიკმაყოფილონ საბაზისო ანუ ყველაზე აუცილებელი და ელემენტარული მოთხოვნილებები საკვებში, ტანსაცმელში, საცხოვრებელში, სიტბოში ანუ დაიკმაყოფილონ ბიოლოგიური გადარჩენისათვის არსებული მინიმალური მოთხოვნილებები.

1979 წლიდან მსოფლიო ბანკის მკვლევარები ცდილობენ უკიდურესი სიღარიბის მასშტაბის შეფასებას მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში. 1990 წლიდან აღნიშნული ღონისძიება უფრო სისტემატიურ ხასიათს იძენს. იმავე წელს მსოფლიო განვითარების ანგარიშში გამოქვეყნდა საერთაშორისო სიღარიბის ზღვარი, რომელმაც 1 აშშ დოლარი შეადგინა დღიურად. ჩანაფიქრი თავიდანვე გულისხმობდა შემოსავლის სიმწირის გამოთვლას მოთხოვნის ზღვართან მიმართებაში, რომელიც ასახავს როგორც სიღარიბის უკიდურეს სტანდარტებს მსოფლიოს უღარიბეს ქვეყნებში, ისე კეთილდღეობის რეალურ დონეს მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. პირველი კრიტერიუმის შესაბამისად მკვლევარებმა შეაფარდეს სიღარიბის საერთაშორისო ზღვარი სიღარიბის ეროვნულ ზღვართან ყველაზე ღარიბ განვითარებად ქვეყნებში, შემდეგ კი გამოიყენეს მსყიდველობითი უნარის პარიტეტის დონე რათა გადაეყვანათ სიღარიბის ზღვარი აშშ დოლარში, და რაც კიდევ უფრო მნიშვნელო-

ვანია, თითოეული განვითარებადი ქვეყნის ვალუტაში.

მიუხედავად იმისა, რომ ორივე კრიტერიუმი არის მნიშვნელოვანი, მათ აქვთ გარკვეული ხარვეზები. კერძოდ ის, რომ ყოველ ჯერზე აუცილებელია ზღვარის შესწორება მსყიდველობითი უნარის პარიტეტის ახალი სტანდარტების შესაბამისად. მსყიდველობითი უნარის პარიტეტის დონეები ამჟამად განისაზღვრება დამოუკიდებელი კონსორციუმის - საერთაშორისო შედარების პროგრამის მიერ, რომელიც პერიოდულად ანახლებს საკუთარ შეფასებებს ქვეყნებში ფასის შედარებითი დონეების და მეთოდოლოგიური ცვლილებების გათვალისწინებით. მსოფლიო ბანკის მიერ შემუშავებული დღემდე \$1 ზღვარი (1991) ეფუძნება 1985 წლის მსყიდველობითი უნარის პარიტეტს. 1993 წლიდან, როდესაც გამოქვეყნდა პარიტეტების ახალი სია, ზღვარმა \$1.08-მდე აიწია. მორიგი ცვლილება განხორციელდა 2005 წელს, როდესაც ზღვარმა \$1.25-ს მიაღწია. ყოველი გადახედვა ითხოვდა შეფარდებით განპირობებულ რთულ გამოთვლებს. ამის შემდეგ სპეციალისტები აფასებდნენ მთლიანად მსოფლიოს და თითოეული ქვეყნის სიღარიბის დონეს.

რეალურად ახალი ზღვარის დასაწესებლად უნდა გავითვალისწინოთ სამი ძირითადი პრინციპი: 1. ფასების უაღლესი ნუსხის გამოყენება ქვეყნებში არსებული საარსებო მინიმუმის სტანდარტების შესადავრებლად. 2. მიზანთა ფარგლების მინიმალური შეცვლა: დადგენილი ზღვარის შენარჩუნება და ახალი მნიშვნელობის მაქსიმალურად დაახლოება \$1.25 რეალური პირობების გათვალისწინებით. 3. რეალურ პირობებში გლობალური სიღარიბის გაანგარიშებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია ფასების დონეები, რომელიც უშუალო გავლენას ახდენს მსოფლიოს უღარიბეს ადამიანებზე. ამ პრინციპის დახმარებით ჩამოვყალიბდა ზღვარის განახლების მარტივი წესი: 15 უღარიბესი ქვეყნის ეროვნული სიღარიბის თავდაპირველი საშუალო არითმეტიკული შეადგენდა \$1.25. ჩვენ ვიღებთ აღნიშნულ მნიშვნელობებს (ადგილობრივ ვალუტაში 2005 წლის ფასებიდან გამომდინარე), და წვევთ მათ 2011 წლის მაჩვენებლებამდე თითოეული ქვეყნის სამომხმარებლო ფასის ინდექსის გამოყენებით. შემდეგ გადაგვყავს აშშ დოლარი 2011 წლის მყიდველ-უნ.პარ. გათვალისწინებით და ვიღებთ ახალ საშუალო არითმეტიკულს. ამ ორი უმარტივესი ოპერაციის შედეგად ვღებულობთ დღემდე \$1.88 ადამიანზე, რომელსაც ვამრგვალებთ \$1.90-მდე - მსოფლიო ბანკის სიღარიბის საერთაშორისო სტანდარდამდე.

უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში სიღარიბის შემცირებაში შეინიშნება აშკარა პროგრესი. მსოფლიომ მიაღწია ათასწლეულის განვითარების მიზნის პირველ ნაწილს, როდესაც 1990-2015 მონაკვეთში ნახევარჯერ შეამცირა სიღარიბის დონე, და შეძლო ამის გაკეთება დაგეგმილ თარიღზე (2010) 5 წლით ადრე. აღნიშნული პროგრესის მოიუხედავად, მსოფლიო მასშტაბით უკიდურეს სიღარიბეში

მცხოვრები ადამიანების რაოდენობა კვლავაც რჩება დაუშვებლად მაღალი, ხოლო 2030 წლისათვის უკიდურესი სიღარიბის აღმოფხვრის პროგნოზი გულისხმობს სასურველზე ბევრად უფრო ხანგრძლივ ვადას.

უახლესი შეფასების მიხედვით 2013 წელს მსოფლიო მოსახლეობის 10.7% დღიური შემოსავალი იყო \$1.90 ნაკლები. 2012 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი შეადგენდა 12.4%. ე.ი. კლებამ 1990 წლებიდან შეადგინა 35%. 1990 წლებიდან მოყოლებული თითქმის 1.1 მილიარდმა ადამიანმა შეძლო უკიდურესი სიღარიბიდან თავის დაღწევა. 2013 წელს 767 მილიონი ადამიანი ხარჯავდა \$1.90 ნაკლებს დღეში. იგივე მაჩვენებელი 1990 წლებისთვის შეადგენდა 1.85 მილიარდ ადამიანს. მსოფლიოში ღარიბი ადამიანების უმრავლესობა შეადგენს სოფლის რაიონებში მცხოვრებ სუსტად განათლებულ ფენას, რომელიც მეტწილად დასაქმებულია სასოფლო-სამეურნეო სექტორში, ხოლო მათი ნახევარი 18 წელზე ნაკლები ასაკისაა.

საქართველოში დღემდე არსებულ სტრატეგიულ და საპროგრამო დოკუმენტებში გაცხადებული მიზნები, რომლებიც სიღარიბისა და უმუშევრობის მნიშვნელოვან შემცირებას უკავშირდებოდა, კვლავ მიუღწეველია. საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა სამ უმთავრეს პრინციპს ემყარება. პირველი პრინციპი ეკონომიკის რეალური (წარმოების) სექტორის განვითარებაზე ორიენტირებული სწრაფი და ეფექტიანი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაა, რაც განაპირობებს ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრას, სამუშაო ადგილების შექმნასა და სიღარიბის დაძლევას.

სტრატეგიის თანახმად, ეკონომიკური ზრდით მიღებულმა შედეგმა ვერ უზრუნველყოს სიღარიბის დონის მნიშვნელოვანი შემცირება. ბოლო ათწლეულში სიღარიბის მაჩვენებლები თითქმის არ შეცვლილა. ამასთანავე, საქართველო, რეგიონშიუთანასწორობის მაჩვენებლის მიხედვით, ერთ-ერთი პირველი ქვეყანაა. ეკონომიკური ზრდის შედეგები არ აისახა საქართველოს მოსახლეობის დიდ ნაწილზე და ვერც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა უმუშევრობისა და სიღარიბის მაჩვენებლებების შემცირებაზე.

საქართველოში სოციალური უზრუნველყოფის ქსელი 2004 წელს შეიქმნა, 2006 წლიდან კი დაინერგა მიზნობრივი სოციალური დახმარების პროგრამა, რომელიც ორიენტირებულია სიღარიბის ზღვარს მიღმა მოსახლეობის და მოწყვლადი ოჯახების ფინანსურ დახმარებაზე. ამ სისტემამ შეცვალა მანამდე არსებული დახმარება მარტოხელა პენსიონერების, ობლების, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვების, უსინათლოებისა და მრავალშვილიანი ოჯახების კატეგორიებისთვის. 2009-2011 წლებში სიღარიბის ფარდობითი მაჩვენებლების შემცირების მიუხედავად, რაშიც გარკვეული წვლილი მიზნობრივი სოციალური დახმარების სისტემას მიუძღვის, 2011 წლისათვის საქართველოში ოჯახების დაახლოებით მეხუთედი

(21.8%) და ბავშვთა მოსახლეობის მეოთხედი (25.2%) კვლავ ფარდობითი სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობდა 3. აღსანიშნავია, რომ ჯინისკოეფიციენტი მაღალია და ბოლო ათწლეულის განმავლობაში 0,41 ფარგლებში მერყეობს.

2013 წლის მონაცემებით მიზნობრივი სოციალური დახმარების მონაცემთა ბაზაში 1.7 მილიონამდე პირია დარეგისტრირებული (მოსახლეობის დაახლოებით 40%), მათგან 443 000 პირი იღებს საარსებო შემწეობას. იზნობრივი სოციალური დახმარების გადაფარვა მოსახლეობის დაახლოებით 10%-ზე ვრცელდება. 2012 წლის ბიუჯეტში სოციალური დახმარებისთვის დაახლოებით 141 მლნ. ლარი (მშპ-ს 0,7%).

2013 წლის ივლისიდან საქართველოს მთავრობამ გააორმაგა მიზნობრივი სოციალური დახმარებების დაფინანსება ყოველთვიური თანხის 30-დან 60 ლარამდე, ხოლო ოჯახის ყოველ დამატებით ნევრზე, 24-დან 48 ლარამდე გაზრდით. 2013 წელს ეს დამატებით 71.5 მლნ. ლარს შეადგენს (წლიური ხარჯი შეადგენს 213 მლნ. ლარს, მშპ-ს 0,5%).

ხანდაზმულთა სოციალური დაცვის ღონისძიებების უმთავრეს ნაწილს ხანდაზმულობის პენსია წარმოადგენს. საპენსიო ასაკის მიღწევის შემდეგ (მაკაცებისთვის - 65 წელი, ქალებისთვის - 60 წელი) ყველა მოქალაქეს უფლება აქვს მიიღოს პენსია. ხანდაზმულობის პენსია 2013 წლის სექტემბერში 150 ლარამდე გაიზარდა (2010 წელს პენსია 115 ლარი იყო). დღეისათვის ბენეფიციარების ჯამური რაოდენობა 684 000 ადამიანს - მოსახლეობის 15%-ს შეადგენს, საპენსიო ხარჯები კი - დაახლოებით 1 მილიარდ ლარს.

UNICEF-ის 2017 წლის „მოსახლეობის კეთილდღეობის კვლევის“ ბოლო ეტაპზე მიღებული მონაცემების მიხედვით, საქართველოში სიღარიბის მაჩვენებლები გაიზარდა. „მოსახლეობის კეთილდღეობის კვლევის“ წინა ანგარიშების მსგავსად, საქართველოს მოსახლეობის სიღარიბისა და კეთილდღეობის მდგომარეობა, წარმოდგენილ ანგარიშშიც სამომხმარებლო ხარჯების ანალიზის საფუძველზე შეფასდა. ეროვნულ დონეზე, შინამეურნეოების მთლიანი რაოდენობის 4.3%, მოსახლეობის 5.0%, ბავშვების 6.8% და პენსიონერების 3.7% უკიდურესი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ ცხოვრობს (უკიდურესი სიღარიბის ზღვრად მიჩნეულია 1.25 აშშ დოლარი დღეში, რაც ერთ ეკვივალენტურ ზრდასრულ პირზე თვეში 82.8 ლარს შეესაბამება). შეფასების თანახმად, უკიდურესი სიღარიბეში მყოფი პირების წილი სოფლად 4.0%-ია, ხოლო ურბანულ დასახლებებში 4.5%. 2015 წლიდან 2017 წლამდე პერიოდში, უკიდურესი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი შინამეურნეოების, მოსახლეობის, ბავშვებისა და პენსიონერების რაოდენობა, შესაბამისად, 2.6, 2.9, 4.3, და 2.0 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა.

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ შინამეურნეოების 22.5% ფარდობითი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ

ცხოვრობს დასოფლისა და ქალაქის დასახლებებს შორის სხვაობა დიდია (24.1% - 20.9%). გასული ორი წლის განმავლობაში ფარდობითი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მცხოვრები შინამეურნეოებისა და მოსახლეობის წილი, შესაბამისად, 20.7%-დან 22.5%-მდე და 23.1%-დან 24.8%-მდე გაიზარდა (ფარდობითი სიღარიბის ზღვარი დადგენილია მედიანური მოხმარების 60%-ზე, რაც ერთ ეკვივალენტურ ზრდასრულ პირზე თვეში 177.1 ლარს შეესაბამება). ღარიბ-შინამეურნეოებში მცხოვრები ბავშვების რაოდენობა 26.8%-დან 31.6%-მდე გაიზარდა. ფარდობითი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მცხოვრებ პენსიონერთა წილიც 19.3%-დან 20.4%-მდე გაიზარდა. შეფასებების მიხედვით, სოფლებში ფარდობითი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ ცხოვრობს შინამეურნეოების 24.1%, ხოლო ურბანულ დასახლებებში - შინამეურნეოების 20.9%.

კვლევის მიხედვით, საქართველოში, ზოგადი სიღარიბის დონე გაიზარდა. თუ 2015 წელს ეს მაჩვენებელი შინამეურნეოების მთლიანი რაოდენობის 16.4%-ს შეადგენდა, 2017 წელს ის 19.6%-მდე გაიზარდა; ამის მიუხედავად, 2013 წელთან შედარებით მდგომარეობა მაინც უკეთესია.

კვლევის თანახმად, სავარაუდოდ, სიღარიბის ზრდა გამოწვეული იყო ეკონომიკური ზრდის შენელებული ტემპით და გაზრდილი სამომხმარებლო ფასებით. მიუხედავად იმისა, რომ 2013-2015 წლებში საქართველოში სიღარიბის დონე მცირდებოდა, მომდევნო პერიოდში ის საგრძნობლად გაიზარდა. სავარაუდოდ, სიღარიბის მიმართ შინამეურნეოებისა და ცალკეული პირების მოწყვლადობა ქვეყნის მაკროეკონომიკური მდგომარეობის ცვლილებით იყო 2015-2016 წლებში საქართველოს ეკონომიკამ ვარდნა განიცადა, როდესაც მშპ-ს რეალური ზრდა 3%-ზე დაბალი იყო. ეს მაჩვენებელი ზომიერ 5%-იან ზრდის ტემპს 2017 წელს დაუბრუნდა. ამის მიუხედავად, ინფლაციის მაღალმა დონემ (რომელიც სამომხმარებლო ფასების ინდექსის მიხედვით ფასდება) კიდევ უფრო შეამცირა ეკონომიკური ზრდის ზეგავლენა სიღარიბის მაჩვენებლებზე. გასული ორ წლის განმავლობაში, ღარიბი ძლიერი გაფასურების ფონზე, სამომხმარებლო ფასებმა მნიშვნელოვნად მოიმატა საკვებპროდუქტებზე, თამბაქოზე, ალკოჰოლურ სასმელებზე, ჯანდაცვაზე, კომუნალურ მომსახურებასა და ტრანსპორტზე. ასეთმა ეკონომიკურმა წნეხმა შინამეურნეოების ხარჯების სტრუქტურა შეცვალა. 2015 წელს ჩატარებული „მოსახლეობის კეთილდღეობის კვლევის“ მიხედვით, შინამეურნეოებს ნაკლები შემოსავლით, მეტის დახარჯვა უწევდათ (საშუალო ხარჯები 821.8 ლარი იყო, ხოლო საშუალო შემოსავალი 608.9 ლარი). შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ქარბი ხარჯებიდან ზოგების მეშვეობით იფარებოდა. 2017 წელს შინამეურნეოებმა, შემოსავლების მნიშვნელოვანი ზრდის ფონზე, ხარჯები შეამცირეს (საშუალო ხარჯი შეადგენდა 788.6 ლარს, საშუალო შემოსავალი კი 771.9 ლარი იყო).

დასკვნა

უკიდურესი სიღარიბის აღმოფხვრის გზაზე კვლავაც ბევრია გასაკეთებელი არსებული სირთულეების გადასაღებად. ასევე რთულია უკიდურესად გაჭირვებულებთან დაკავშირება იმის გამო, რომ ისინი ხშირად არსებობენ ცხოვრების არამდგრადი რითმის მქონე რთულად მისაწვდომ ადგილებში. ბევრისთვის სქესი, სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსი, ეთნიკური წარმომავლობა და გეოგრაფიული მდებარეობა განსაზღვრავს ხარისხიანი სასკოლო განათლების, ჯანდაცვის, ელექტროენერგიის, სუფთა წყლის და სიცოცხლისთვის სხვა აუცილებელი მომსახურების ხელმისაწვდომობას.

ამასთან, სიღარიბიდან თავდაღწეულების პროგრესი ხშირად არის დროებითი: ეკონომიკურმა მოკეზმა, კვებითი უსაფრთხოების არარსებობამ და კლიმატურმა ცვლილებებმა შესაძლოა წყალში ჩაუ-

ყარონ მიღწეული წარმატებები და კვლავ დააბრუნონ სიღარიბეში. ამ საკითხების მოგვარების გზების გამონახვა იქნება გადამწყვეტი 2030 წლისათვის დასახული გლობალური მიზნის მიღწევაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <http://www.worldbank.org/en/country/georgia/publication/georgia-poverty-assessment>;
2. http://unicef.ge/115/mosakhleobis_ketildgeobis_kvleva_2017/557
3. http://www.economy.ge/uploads/ecopolitic/2020/saqartvelo_2020.pdf
4. https://siteresources.worldbank.org/INTPRS1/Resources/383606-1205334112622/5467_chap1.pdf
5. <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg1>